

Bobby Fischer fizik egzersiz yaparak Spassky ile yapacağı şampiyonluk maçı için formunu koruyor.

Büyük Satranç Ustalarının Psikolojik Acaipliklikleri

ROY DREISTADT

Meşhur Satranç Oyuncularının alemleri göz kamaştırıcı zekâları olan ve kendilerini 64 - karelik bir oyun tahtası üzerinde geçen zihni güçler mücadelesine adanmış ateşli dahiler, harika çocuklar ve ekzantrik insanlarla doludur.

işlemin son bulmasıyla kayma kovanının son duruma getirilmesi ve vitesin tam Meşhur Satranç Oyuncularının âlemi, göz kamaştırıcı zekâları olan ve kendilerini 64 karelik bir oyun tahtası üzerinde geçen zihni güçler mücadelesine adanmış ateşli dahiler, harika çocuklar ve ekzantrik insanlarla doludur.

Amerikalı gayiresmî satranç şampiyonu Paul Charles Morphy 1858'de İngiliz şampiyonu Howard Staunton'u kendisi ile maç yapmağa razı edemeyince Amerika'ya döndü ve kendisi ile yarışacak herhangi bir Amerikalı'ya atımı sürerek ilk hamleyi yapma pozisyonu; diğer ülkelerden herhangi birine de piyonunu

sürerek ilk hamleyi yapma şansını tanıyacağını teklif etmişti.

Alışılmamış bir meydan okuma mıydı bu? Hiç de değil. Bütün büyük satranç oyuncuları daima müteceviz, inatçı, kendini beğenmiş, oturdukları yerde mücadeleci olagelmışlerdir. Özel bir grup ola-

rak alırsak bu tip insanların çarpıcı bel-
leklere ve satranca karşı çılgınlığa varan
tutkuları vardır. Pek çoğu mucize çocuk
satranççı olarak oyuna başlamışlardır.
Pek çoğu çok iyi matematikçi; birkaçı ise
diğer mesleklerde aynı derecede meşhur
olmuş kimselerdir; hemen hepsinin ken-
dilerine özgü-bazılarının hattâ ciddi
akıl bozukluğu derecesine varan-özel ki-
şilikleri vardır.

İlk gayresmî dünya satranç şampiyona ünvanına sahip François André Dani-
can kendisine «Philidor» adını takmıştı.
7 Eylül 1726'da Fransa'nın Dreux şehrinde
doğmuş; 18. asrın meşhur bir müzik kom-
pozitörü ve en güçlü satranç oyuncusu ol-
muştur. 11 yaşında iken Versailles'de Ha-
nedan Kilisesinde onun müziği çalınıyor-
du. «Blaise le Saveiter» isimli başarılı bir
hafif opera yazmıştı. 1747'de İngiltere'yi
ziyaret etmiş ve Phillip Stamma adında
Arabistanlı bir satranç oyuncusunu peri-
şan edercesine yenmişti.

23 yaşında iken Philidor, oyunun stra-
tejisi hakkında ilk yazılı vesikalardan biri
olan «Satranç Analizleri»'ni yazdı. Bu dö-
küman dikkati, mücadele eden üniteler
olarak piyade'lerin önemine çekiyor ve
rakip şah'ı koruyan piyadeleri çıkarmak
için kendi piyadelerini ileri sürmek ve di-
ğer taşların düşman kalesine sızması için
yol açma suretiyle şah'a nasıl hücum edi-
leceği hakkındaki klasik usulü formüle
ediyordu.

1795'de ölen Philidor, satranç tahtasını
veya rakibini görmeksizin aynı zamanda
üç oyunu birden yürütmek suretiyle her-
kezi şaşkına çevirmişti. Ustalık isteyen bu
oyun türü «Blindfold Chess» olarak tanı-
nmış ve o zamanın satranç gösterişçileri
arasında çok tutulan bir oyun tarzı halini
almıştı. 1800'lerde Paul Morphy bu tür
sekiz oyunu birden aynı zamanda oynadı;
hem de başarı ile. 1933'de Alexander
Alekhine ise bu tarzda 32 sini birden
aynı zamanda oynadı. Daha sonraları,
1947'de Miguel Najdorf, Brezilya'da Sau
Paulo'da oyun adedini 45'e çıkarmak su-
retiyle bütün diğerlerinin önüne geçti. Bu
tür oynamakla satranç böylesine azımsa-
nırken, 1897 ile 1906 arasında Amerika'lı
satranç şampiyonu Harry N. Pillsbury bu
tür birkaç satranç partisini birden oynar-
ken bir taraftan da hem bir dama hem
de bir briç partisini çeviriyor; uzun bir ke-

lime listesini, önden arkaya-arkadan öne
almak üzere ezberliyordu. İsterse anlam-
sız veya hiçbir işe yaramaz olsun, bu ka-
bil ustalık işler, hepsinin değilse bile,
birçok büyük satranç ustalarının sahip ol-
dukları olağanüstü fotografik bellekleri-
nin birer işaretidir.

1837'de New Orleans'da dünyaya gelen
Morphy, satranç üstatlarının oldukça ti-
pik bir örneğidir. Babası İrlanda - İspan-
yol kırması, ünlü bir hukukçu, annesi
Fransızdı.

Onun bir mucize çocuk olduğunu gö-
ren babası ve amcası satranççı öğrettiler.
10 yaşındayken gayet iyi oynuyordu, ta-
nınmış iki Amerikalı oyuncuyu daha o
yaşta yenmişti.

1857'de New York'ta yapılan ilk Ame-
rika Satranç Kongresinde Morphy kendi-
sine karşı toplu halde oynayan Amerikalı
oyuncuları yenilgiye uğratarak büyük ödül-
lü kazandı. Bütün Amerikalı oyunculara
meydan okuyarak «kendisi ile oynayacak-
lara piyon sürme avantajını ve ilk ham-
leyi tanıyacağını» ilân etti. James Thom-
son piyon yerine at'ını sıçratma avantajı
kaydı ile bu çağrışı kabul etti ve Morphy
yine de onu beş-üç yendi.

1858 yılı baharında Morphy İngiltere'
ye gitti ve uzun süre kendisi ile oynama-
yı reddeden İngiliz Şampiyon Howard
Staunton dışındaki bütün üst seviyedeki
oyuncuları yendi. Nihayet Staunton'da, da-
nışmanı ile birlikte Morphy ile iki oyun
oynamayı kabul etti ve her iki oyunu da
kaybetti.

Aynı yılın sonlarına doğru Paris'te
Morphy Alman Şampiyonu Adolf Anders-
sen'i yenerek dünya şampiyonu ünvanını
kazandı.

Morphy, taşlarını çabuk yayma stra-
tejisi kullanan, hücumu ise, merkezi kontrol
altına alana kadar geriye bırakan bir strateji
kullanan ilk satranç şampiyonu idi. Formülü:
bir taşı ikinci kez oynamadan önce merkezi
her piyonu bir kere sürmek; her fil ve atı
yine bir kere ileri sürmek; vezir'i arka
sıradan çıkarmak; rok yapmak. Böylece
Morphy, doymak bilmez kazanma hır-
sı ve ona ek büyük mahareti sayesinde
sadece bir düzine taş sürdükten sonra
oyun ardına oyun alıyordu.

Büyük satranç ustaları genellikle kabiliyetlerini teşhir etmek hususunda mahçup değillerdir :

Morphy boş zamanlarını, operaya gitmekle değerlendirirdi : bir pelerin giyer, monokl takar ve bir baston taşırdı. Birkaç yıl sonra paranoyak hayaller görmeye başladı : kendisine işkence ettiklerini, kayıplarını onu babasının mirasından mahrum ettiğini ileri sürerek mahkemeye başvurdu, fakat dâvayı kaybetti. Bu parlak satranç oyuncusu, zehirlenmekten korkuyor, yalnız annesinin ve kardeşinin nezaretinde hazırlanmış yiyecekleri yiyordu. 1884'te 47 yaşında iken şuuru bozulmuş olarak öldü.

Bir başka parlak satranç oyuncusu olan Wilhelm Steinitz 1836'da Avusturya'da dünyaya geldi. Önce matematik öğrenimi yaptı, sonra satranca döndü. «Satrançın İnsanı Yönü» (1952)'nin yazarı Fred Reinfeld onu müteceviz bir oyuncu olarak niteler. «Steinitz'in inatçılığı bir tabiat gücü idi : karşı koyulamaz bir güç; bu güç rakiplerini 30 yıl süre ile yenmeğe yetti... Satrançta çok ışıltılı bir zekâyâ sahip olduğu haklı olarak söylenen bu adam gerçekte bir reklâmcı, bir gösterişçi idi.»

1866'da Steinitz gayriresmî dünya satranç şampiyonu olan Adolf Andersen'i yenerek kendini bu ünvanın sahibi ilân etti. 1872'de Londra büyük turnuvasını kazanarak büyük ödülü aldı; 1873'de Viyana Uluslararası turnuvasında 16 oyun alarak ve bütün müsabıkları yenerek bir dünya rekoru kurdu. Steinitz 28 yıl dünya şampiyonu olarak kaldı ta ki, 1894'te Emanuel Lasker kendisini yenene dek. Bu bilinen şampiyonluk süresinin en uzunudur. Steinitz, rakibine karşı bir pozisyon avantajı veya üstünlüğü sağlayacak kazanma tertibatı (taşlarını oynatma sırası) olmaksızın daima kendisini mantıken sonuca ulaştırarak esas'dan hareket ederdi. Onun için, bir oyuncunun herşeyden önce, kuvvetli ve zayıf noktaları sezmeğe için pozisyon analizi yapması gerekirdi. Steinitz devamlı olanla, geçici olan zaafılar arasında ayırım yapmıştı. Ona göre oyunun amacı, «küçük avantajların birikimi» suretiyle bilinçli pozisyon üstünlüğü elde etmektir. Böyle avantajları yakalayabilmek için de taşlarını açmadan önce genellikle aynı taşı birkaç kere oynardı. Rakibinin pozisyonunda zayıf bir nokta sezdi mi onu «titizlikle ve büyümesine imkân verecek şekilde» hareket eder, o hatayı sonunda tehlikeli darbe haline dönüştürürdü.

Ömrünün son yıllarında Steinitz Şizofrenik oldu. Unutkanlık ve bunalım içindeydi. Hayaller görüyor, tel ve alıcı olmadan telefonla konuşabileceğini, parmak uçlarından yayacağı elektrik akımı ile isterse taşlara dokunmadan onları oynatabileceğini iddia ediyordu. Tanrı ile de haberleştiğini iddia eden Steinitz isterse onun ile bile, ilk hamleyi ona tanımak suretiyle satranç maçı yapabileceğini beyan ediyordu.

1900'de New York'da «Ward's Island'da East River» sanatoryomunda acınacak bir halde öldü.

Steinitz'i yenen Emanuel Lasker 1868'de Almanya'da Berlin'in bir banliyösü olan Berlinchen'de doğdu. Hayatını yazan yazar onun için, çeşitli merak ve kabiliyetleri nedeni ile «Satranç âleminin Michaelangelo'su» diyordu. Lasker Felsefe öğrenimi yaptı ve Albert Einstein'ın övdüğü bir matematikçi oldu. Felsefe, matematik, politika ve sosyal davalar üzerine kitap ve makaleler yazdı.

Lasker 10 yaşında iken, çok başarılı bir oyuncu olan ağabeyi ona satranç öğretti. Steinitz'i yendiği 1894 yılından, Capablanca'ya yenildiği 1921 yılına kadar 27 yıl şampiyon idi. Bu yenilgisinden sonra da hi hemen hemen ömrünün sonuna kadar satrançta bir rehber oyuncu olarak kaldı.

1896'da «Satrançta Sağduyu» eserini yazdı ve satranç iki beyin arasındaki çekişme olarak niteledi: «bazı aşırı gayretkeş kimseler satranç bir bilim veya bir sanat seviyesine çıkardılar; satranç ne odur ne de öteki. Satrançın başlıca özelliği insanlığın bir mücadelede en çok zevk aldığı unsur olmasıdır.» diyor ve sözlerine şunları ekliyordu: «Öyle bir mücadele ki, içinde bilimsel, artistik ve safi zekâ elementleri bölünmez bir bütün halindedir.»

Lasker'in çeşitli ilgileri oluşu ve kabiliyetleri onun her şarta çok iyi uyum yapan bir şahsiyet sahibi olmasına yardımcı olmuştu. Mutlu bir evlilik hayatı ve neşeli mizacı vardı. 1937'de Amerika'ya geldi ve 1941'de 73 yaşında iken öldü.

1888'de Küba'da Havana'da doğan Jose Raoul Capablanca da bir mucize çocuktur. «Satranç Mesleğim» adlı kitapta şöyle övünüyor: «Henüz beş yaşında bile değilken bir gün tesadüfen babamın özel odasına girdiğimde onu bir başka bey ile satranç oynarken buldum. Daha önce hiç satranç görmemişim. Taşlar beni cezbedti. Ertesi gün onları oynarken seyretmek için tekrar yanlarına gittim. Üçüncü gün ben kendilerini seyredirken, çok acemi bir oyuncu olan babam at'mı bir beyaz kareden diğer bir beyaz kareye sürdü. Karşısındaki oyuncu bunu görmedi. Babam kazandı. Ben ona hile yaptığımı söyledim ve ona güldüm. Biraz boğuşuktan sonra tam beni dışarı atacakken vazgeçti, yaptığı şeyi gösterdim, benim satranç nasıl ve nereden öğrendiğimi sordu, cevaben, eğer benimle oynarsa kendisini yenebileceğimi söyledim. Gerçekten oyunu ben kazandım. İşte satranca başlamam böyle oldu.»

Capablanca bir satranç öğrencisi değil, bir düşünür ise hiç değil. O, çoğu kez içinden geldiği gibi oynardı; taşların herhangi bir durumunda yaygın olduğu bir satranç tahtasına göz atması, taşı nasıl oynaması gerektiği için yeterliydi. Satranç incelemek için bir kitap bile açmadan satranç oynaması ile övünürdü.

Daha 11 yaşındayken, Havana Kulübü te, Kübalı şampiyonu Juan Corzo hariç, en iyi oyuncuydu; nitekim bir yıl sonra onu da yendi.

1906'da Columbia Üniversitesinde matematik öğrenimine başladı, fakat iki yıl sonra onu bırakıp ömrünü satranca adanmıştı. 1921'de Lasker'i yenerek dünya şampiyonu oldu ve 1927'de Alekhine'e yenilinceye kadar 6 yıl ünvanını korudu.

Capablanca'nın oyun metodu pozisyonunu basit tutmak ve şaşmaz bir dikkatle oyunu almaktı. Satranç zarif ve kendinden emin oynuyordu. Bu oyunun meşhur ettiği kimseler arasında ona adeta bir «Satranç makinesi» ne en yakın kimse gözü ile bakılıyordu.

Kabiliyeti azalmağa yüz tutmuş ve fakat henüz şampiyonluğunu kaybetmemişken Capablanca satrançta küçümsemeğe başladı. «Satrançta iş kalmadı» diyordu. «Herhangi bir usta oyuncu, eğer isterse, karşı oyuncu ile berabere kalabilir. Onun için artık yeni bir oyun bulmak gerek.» Tahtanın boyutlarını arttırmak ve kendi buluşu bazı değişiklikleri eklemek suretiyle yeni bir satranç oyunu yaratmağa girişti fakat, bir şans eseri, satranç ile ilgilenenler tarafından bu yeni oyun tutulmadı. 1942'de 54 yaşında iken New York'ta öldü.

1892'de Moskova'da doğan Alexander Alekhine tarihte, en zeki, en artistik kabiliyeti olan ve en dinamik satranç oyuncusu olarak bilinir. Babası bir aristokratı, Satranç annesinden öğrendi. Daha küçük bir öğrenci iken satranca çok düşküdü ve yazışma ile oyun yürütüyordu. 1912'de Rusya şampiyonluğu için Nimrowitch ile eşit durumdaydı. En büyük rakiplerinden biri olan Bologyubov onun için: «Alekhine kazanamamaktansa ölmeği tercih eder» diyordu. Birçok satranç turnuvasında Alekhine ile birlikte oynamış olan Salo Fohr ise daha sonraları şöyle diyordu: «1930 ile 1934 yılları boyunca Alekhine, nerede olursa olsun, daima cep-satranççı çıkarır ve yeni bir şey bulabilir miyim diye devamlı analiz yapar, araştırır, araştırırdı.»

Bazıları onun ihtilâl sırasında kızıl orduda bazıları da beyaz orduda olduğunu söylerler. İhtilâlden sonra 1920'de ilk Sovyet satranç şampiyonasını kazandı. Yine bir rivayete göre Bolşevikler tarafından kurşuna dizilmeğe mahkûm edilmiş, Tro-

tsky hapishanede ziyaretine gelip satranç oynamış ve Rusya'yı terketmesi şartı ile cezası affedilmiş. Her ne olduysa oldu, Alekhine'i daha sonra bir Fransız vatandaş olarak görüyoruz. Paris Üniversitesinde Hukuk tahsil etti.

Oyun kaybettiği bazı zamanlar şah'ı kapıp odaya fırlattığı, bir keresinde önemli bir oyunu kaybettikten sonra büyük bir öfkeye kapılıp otel odasındaki eşyaları otel odasındaki eşyaları parçaladığını bir tanıdığı söylemektedir.

1927'de, hemen hemen üç ay alan bir maç'tan sonra Alekhine Dünya Satranç Şampiyonluğunu Capablanca'dan aldı. Uzaktan, rakibini ve satranç tahtasını görmeksizin oynadığı oyunları ile 1924, 1925 ve 1933'te «Blindfold» türünde de dünya şampiyonluğunu elinde tuttu. 1935'de dünya şampiyonluğunu Max Euwe'ye kaptı fakat iki yıl sonra geriye aldı. I. Dünya Savaşında Fransa'nın yenilmesi ile ve Hitler Avrupa'ya hakim olduğu sürece Alekhine (gönüllü veya gönülsüz) Nazilerle işbirlikçilik yaptı. 5 kere evlendi. Çok içiyordu. Bir keresinde Polonya sınırında kendini şöyle tanıtıyordu: «Ben Alekhine, Dünya Satranç Şampiyonu. Adı satranç olan bir oyun aletim var, pasaporta muhtaç değilim.» 1946'da Portekiz'de sefalet içinde öldü.

Halen Dünya Satranç Şampiyonu ünvanını elinde tutan Bobby Fischer geçen yıl İzlanda'da Sovyetler Birliğinden Boris Spassky'yi yenerek şampiyon oldu. Robert James Fischer Şikago'da 1943'de dünyaya geldi ve Brooklyn'de — New York — büyüdü. Babası bir doktordu. Ailesi 1945'de biribrinden ayrılmıştı. Fischer satranç oynamaya 6 yaşında başladı; 14 yaşında Amerika şampiyonluğunu kazandı; 15 yaşında iken de tarihteki en genç satranç ustası olarak tanındı. Fischer'in «Müthiş

Bebek» diye bilinmesinin nedeni oyun şartlarını doğru bulmadığı için müsabakadan çekilerek bir turnuvayı terketmesidir. En öne geçerken Fischer 20 ardışık aldı ve hem Mark Taimanov'u hem de Bent Larsen'i altı oyunda lokavt etti. Fischer «Gayriresmî dünya şampiyonu olmaktan bıktım. Ben 10 yıl önce dünya şampiyonu olmalıydım.» demişti.

Nitekim, Spaasky'den şampiyonluğu alınca bu övünmesini gerçekleştirdi. Tarihin en iddialı satranç maçı yapılmış kabul etmeden önce Bobby Spassky ile yapacağı maçı, istediği ücret ve diğer birçok talepleri kabul edilinceye dek erteledi. Rakibini ve turnuva görevlilerini yormak için aklın alabileceği her türlü kışkırtıcı taktiği kullandı. Uluslararası üne ve servete sahip olan Fischer şimdi erişilmez yükseklikte. Kendinden önce gelmiş geçmiş olanlardan çok şey öğrenmiş, kendisi de satranca kendisine özgü birkaç «mücadele» usulü eklemiştir.

Acaba saltanatı Stainitz'inki kadar, yani 28 yıl dayanacak mı ?

Satranç Hakkında Bilgin Edinmek İçin Okunabilecek Eserler :

«SATRANCIN İNSANİ YÖNÜ», Fred Reinfeld, Pellegrini ve Cudahy, 1952.

«SATRANÇ KRALLARI», William Winter, Carrol ve Nicholdon Ltd., 1954.

«SATRANÇ REFAKATÇİSİ», Irving Chernev, Simon ve Schuster, 1968.

«UNUTULMAZ 60 OYUNUM», Bobby Fischer, Simon ve Schuster, 1972.

«BOBBY FISCHER SATRANÇ ÖĞRETTİYOR», Bantam Kitapları, 1972.

SCIENCE DIGES'ten
Çeviren: RUHSAR KANSU

İnsanın bir şeyi öğrenmesi için herşeyden önce o şeyi sevmesi gerekir.

GOETHE

Bilgisiz dürüstlük zayıf ve faydasızdır, dürüst olmayan bilgi ise tehlikeli ve korkunçtur.

SAMUEL JOHNSON